

Quan jo vol dir nosaltres

LLIBRES NARRATIVA / 22 GENER, 2019

Diuem que hi havia un temps, no fa pas gaire, en què els escriptors llegien, pensaven i creaven tenint en compte una idea de collectivitat, pensant que eren la veu no només d'un jo, sinó d'un nosaltres, i que en conseqüència tenien una responsabilitat amb la comunitat. Un dels que ho predicava era J.V. Foix que, tal com va escriure Ferrater a *Sobre la literatura*:

El sentiment bàsic de Foix és, podríem dir, que l'individu és un collectiu, i això en dos sentits: d'una banda, qualsevol experiència d'una persona és sempre una experiència de moltes altres, i d'altra banda un home és una mena d'agrupament combinatori, un agregat d'elements que es troben dispersos per molts altres homes. Una vegada em deia: «Sempre que escric *jo*, vull dir *nosaltres*».

Aquesta idea de l'individu com a collectiu en els dos sentits és, precisament, l'eix central que trobem a *La memòria de l'Oracle*, de Pere Joan Martorell, que ha alçat un monument a les veus antigues, a les històries dels avis, als relats de tots i de ningú, als mots perduts... En resum, a la llengua i a l'illa de Mallorca. El centre per fer-ho és Jacob, narrador i protagonista central de la història, bessó de Jeremies, que ens explica la seva vida, des que es troba dins el ventre de la mare i fins al moment, gairebé, de la seva mort. Ho fa mitjançant dos estils narratius que s'entrecreuen: d'una banda tenim els capítols numerats de l'1 al 50, en què Jacob ens explica cronològicament la seva vida. De l'altra, proses poètiques encapçalades amb un títol, que parlen del moment en què viu i escriu Jacob, ja gran. El que és important, però, és l'espai i el temps en què ens situa: Jacob neix durant la Guerra Civil, en un poble petit de Mallorca. El destí, però, li ha reservat males cartes i comença una vida de dolors i d'absències; creixerà lluny del pare, professor culte i d'esquerres, absent en tota la novel·la; també de l'avi, que viu exiliat a l'altra banda de l'atlàntic; també d'en Jeremies, que serà amagat al sanatori; la mare anirà desapareixent per culpa de la falta d'esperança i la beguda...

A mesura que avança la novel·la, així, trobem que és una història que ja l'hem sentida, i que nosaltres, lectors, podem fer d'oracles de tot el que hi passa: podem predir què explicarà i com acabarà gairebé cada capítol. Com si Jacob fos un parent llunyà, quan va a l'església amb l'ecònom ja sabem que patirà abusos; quan s'hi esmenta el sanatori, ja sabem que hi passaran coses estranyes, quan arriba el circ al poble, ja sabem que serà com l'alegria, que passa, i que el poble tornarà a ser trist. Perquè la vida de Jacob és aquesta «mena d'agrupament combinatori, un agregat d'elements que es troben dispersos per molts altres homes». Martorell ha concentrat en la història de la família de Jacob moltes de les històries i llegendes de l'illa durant el segle xx i reuneix, en una sola família, tota la memòria col·lectiva.

De la mateixa manera que l'Orlando de Woolf pot fer i desfer per èpoques i vides, Jacob

pot fer i desfer per vides i fatigues de la Mallorca del segle passat. No entendre-ho —no veure que la novel·la vol ser una epopeia moderna— ens pot dur a l'abandó del llibre, perquè no es regeix pels paràmetres d'una novel·la qualsevol: si hi busquem originalitat, hi trobarem una història antiga; si hi busquem els sentiments d'un jo, tampoc els hi trobarem ben bé. Malgrat tot, Martorell és amable i ens va deixant claus perquè no el malentenguem: barreja històries reals i llegendes de poble, acompanya la narració amb referències a l'*Odissea* i a Virgili, hi incorpora somnis profètics, fa referència a Diana, a Hèrcules, a Fortuna, i fins i tot podríem dir que fa un viatge a l'infern. De fet, per què inventar-nos un infern i baixar-hi, si el vam tenir al costat, a dins de casa? L'ambient dens i irrespirable que hi ha durant tots els anys de reclusió al poble, des del naixement fins a l'adolescència de Jacob, recrea l'infern dels anys de guerra i primer franquisme; el mal i la desgràcia són arreu, com un destí inevitable. La família és una «estirp empestada», com diu el mateix Jacob, que li ha tocat ser a l'infern malgrat ser innocent, encara. I és que un altre dels punts centrals de l'obra és l'herència: «podia percebre, a través d'aquell dens silenci, que la nostra raça no era sinó l'estirp dels vençuts. Que havíem rebut en herència la derrota d'uns déus orbs, maquiavèlics, uns déus sense memòria i sense pietat» (p. 17). De fet, la vida del protagonista ve dictada des del moment en què és anomenat, ja que el nom el vincula a la història i al món: el personatge principal, que heretarà el nom de la història bíblica, serà el preferit de la mare i de Déu, i deixarà el seu germà (Esaú en el relat bíblic) en segon terme. Serà estudiós, i serà tranquil, perquè és així com era Jacob al mite bíblic. Aquesta cadena de significació —i totes les referències literàries esmentades— faran que l'obra dialogui no només amb la història de les illes, sinó amb part de la cultura occidental que no deixa de ser, també, la nostra memòria col·lectiva.

Pere Joan Martorell és capaç d'escriure una obra complexa que, a més, té un punt important que no hem esmentat fins ara: l'estil. Tot i que amb alguna davallada puntual, l'autor és capaç de recrear un món amb una força poètica i una densitat lèxica que fa que sigui únic i, ara sí, inconfusible. És capaç de crear uns ambients entre la màgia ancestral i la vida que només es pot aconseguir amb un control excepcional de la llengua. Una llengua actual, però que juga alhora a buscar perles de mots que es perden o, almenys, que cada cop són a menys boques. L'obra comença amb una espessor aclaparadora, sobretot d'adjectius, que a l'inici poden ser fins i tot feixucs, però aquesta densitat d'estil s'anirà esvaint a mesura que avança la novel·la; el to també es modula segons l'edat del protagonista, a proporció amb el seu creixement. Així, quan ens trobem dins l'úter de la mare, Jacob explica la seva vida de manera exuberant, avial, recargolada; però quan per fi aconseguix sortir del poble, i arriba a ciutat i viatja, ens ho explica amb un to radicalment diferent, lleuger, volàtil, gairebé còmic. La veu, doncs, s'adapta a la descripció del moment, es transforma en un element més per comprendre cada fragment de l'obra. Relat, fons i forma, jo i nosaltres, es trenen en una obra que, en darrer terme, vol fer-nos fer memòria perquè el futur no es pugui tornar a predir.

Imatge de l'article:

Imatge modificada a partir del quadre *Ballarins*, de Juli Ramis.

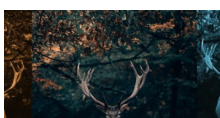
ETIQUETES: GABRIEL FERRATER J. V. FOIX L'ODISSEA LA MEMORIA DE L'ORACLE ORLANDO PERE JOAN MARTORELL
SOBRE LA LITERATURA VIRGILI VIRGINIA WOOLF

GEMMA MEDINA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Rubí, 1989). És llicenciada en Filologia Catalana i Teoria de la Literatura i va cursar un màster d'Edició. És editora i correctora *freelance*. Ha publicat articles i ressenyes a *Núvol*, *Reduccions* i *La Directa*. És cofundadora de la col·lecció de plaquettes de poesia «Els papers d'isclos». Actualment viu a Budapest.

Articles relacionats

**Poemes que es fan
amics**

**Els cérvols i la neu: la
proposta de Toni Sala
contra el «realisme
academista»**

**La poesia que ens fa
somiar és la poesia que
ens manté vius**

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lactora.cat

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018